

ԳՐԱԿԱՆ

ՓԼՈՒՆՆՉԵՄ ԵՒ ՈՒՒՄՊՈՒԸ

ՈՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳ ԵՐԵՐՈՒԸՅՈՒՆ

ՅՕՐԻՆԵԱՑ

ԷՄՄԸՆՈՒԷԼ ԵՍԸՅԵԸՆ

Հ Ա Ն Դ Է Մ Գ

Տեսարանն է արժույթի դասիկանց կից սրահը

Տ Ե Ս Ի Լ Ա

ՎԱՍԱԿ առանձին

ՎԱՍԱԿ. Այսօր, արքունական ատենը չբացուած, Տիկին Փառանձեմ ուզեր է զիս տեսնել: Մեծասիրտ թագուհին յուզեալ է արդէն փոթորկեալ ծովու մը պէս. ո՛ր դիտէ ի՞նչ նորանոր խորհուրդներ կը յղանայ իւր մըտաց մէջը: Բարեբախտութիւն է դարձեալ որ փոխանակ իւր անզուսպ կրից մատնելու ինքզինքը՝ կ'ուզէ մեզ հետ խորհրդակցել: Մեր պարտքը պիտի ըլլայ իւր արդար գայրոյթը ամոքել ըստ կարի: (Տեսնելով Ոլոմպիսի գալը) Բայց զարմանալի չէ՞, ա՜հա՛ նորա տեղ Տիկինն Ոլոմպիս գայ առ մեզ:

Տ Ե Ս Ի Լ Բ

ՆՈՅՆ, ՈՒՒՄՊՈՒԱ ԵՒ ՀՆԼՆԵՆ

ՈՒՒՄՊՈՒԱ. Ա՛հ, ես զԱրշակ արքայն յուսայի գտնել եւ Ձեզ կը պատահիմ, ըսպարապէ՛տդ Վասակ: Բայց ուրախ եմ մեծապէս. արդէն իսկ մտադիր էի մի անգամ Ձեզի հետ տեսնուիլ, գուցէ բարենշան ըլլայ մեր տեսութիւն եւ միթէ նոյնիսկ Արշակայ աջ թեւը եւ բոլոր Հայոց աշխարհին նեցուկը դու չե՞ս, ո՛ր տիրասէր իշխանդ Մամիկոնէից... Միայն վախեմ ինձի հետ դեռ չի կրցիր հայտուիլ. մի գուցէ Հայրենասիրութիւնդ արգելք ըլլայ քեզ օտար դշխոյի մը յարկու: Բայց ապահով կրնտա ըլլալ որ ես օտարի սիրտ չեմ տածեր Ձեզ համար, եւ թերեւ քան զուրիշ ոեւէ ալ թագուհի մը՝ այս Հայրենեաց օգտակար ըլլալու գրից մէջ կը գտնուիմ, բաւական է որ ինձի համարիտ եւ համասիրտ ըլլաք:

ՎԱՍԱԿ. Դշխոյդ Ոլոմպի, պատերազմաց մէջ սնած ու մեծցած՝ ներէ թէ չըզիտեմ արքունեաց լեզուն ճարտար գործածել: Ազգիս օգուտը լոկ խորհելու մտադիր՝ ցաւ է ինձ տեսնել այլեւայլ կուսակցութեանց երեսէն պառակտեալ այս Հայրենեացս անարժան վիճակը: Բայց միւս կողմանէ երբ կ'ապահովցնէք զիս Ձեր սիրոյն վրայ առ պողո՞ւմ, ինչպէ՞ս կրնամ անտարբեր ըլլալ՝ ես որ յուսոյ նշոյլ մը կ'որոնեմ իմ տարբարող Հայրենեացս:

ՈԼԻՄՊԻԱ. Արդէն իսկ եղբարցս հօր անկողնութիւնը խնդրել փութացեր եմ, քա՛ղջ Վասակ, եւ թերեւս մօտալուտ է այն օրը, որ ի միասին պիտի ողջունենք փրկարար արեւը՝ որ պիտի ծագի, մեզ աւետելու Հոռոմէական լէզէնացի դաւաճող յօղութիւն աշխարհիս:

ՎԱՍԱԿ. Ես այն ատեն ղնորհապարտ պիտի ըլլամ Ձեզ, Թագուհի՛, զի ոչ դոյզըն միտիթարութիւն մատուցած պիտի ըլլաք բոլոր մեր Հայրենեաց:

ՈԼԻՄՊԻԱ. Ձեզի միտիթարութիւն կը հասկնամ, այո՛, բայց միւս կողմանէ՛ դիտե՞ս, ո՛վ քաջ, որքան ծանր է ինձ սառն արհամարհանաց եւ անտարբերութեան ենթակայ ըլլալ. միթէ օտարութի՞ւնս է ինձի յանցանք:

ՎԱՍԱԿ. Քա՛ւ լիցի, Տիրուհիդ իմ: ՈԼԻՄՊԻԱ. Եւ եթէ ոչ սէր եւ Համակրութիւն, գոնէ դու՞ իմ կարեկցութիւն չա՞ղդեր Ձեզի օտարութիւն, որ սրտի մտօք անձնատուր եղած է Ձեզ:

ՎԱՍԱԿ. Կարելի՞ բան է: ՈԼԻՄՊԻԱ. Եւ ոչ պատասխի մի Հաց անխարդախ ճաշակել հանգիստ սրտով, եւ ոչ կաթիլ մը ջուր անարատ կարենալ խմել այս ջրաշատ Հայրենեաց ծոցէն՝ արժանի ինչ է:

ՎԱՍԱԿ. Ա՛յդ աստիճան. ի՞նչ կը լսեմ: ՈԼԻՄՊԻԱ. Եւ միթէ ամէն աղնուական սիրտ տածող անձի պարտականութիւն չէ՞ պաշտպան Հանդիսանալ տարապարտ Հալածելոյն:

ՎԱՍԱԿ. Իրաւունք ունիս, ո՞վ կրնայ զայդ ուրանալ: ՈԼԻՄՊԻԱ. Նամանաւանդ քե՛զ՝ որ օրինակ ես Հանդիսացած եւ պարագլուխս առաջինեաց՝ պէտք չէ՞ որ արդահատիս քու Թագուհւոյդ վիճակին:

ՎԱՍԱԿ. Ի՞նչ կրնամ ընել, Տիրուհիդ իմ: ՈԼԻՄՊԻԱ. Ձթողուլ զիս առանձին: ՎԱՍԱԿ. Յորչափ Հայրենեացս օգուտը խորհիս՝ վստահ լեր:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ

ՆՈՅՆՔ, ՓԱՌԱՆՁԵՄ ԵՒ ՋԱՐՄԻՆԷ

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Սպարապետը Վասակ, Ձեզի հետ ե՛ս ժամադիր եղած էի այսօրէն, բայց Տիկինն Ոլոմպիս կանխեր է քան զիս. կ'երեւայ թէ յափշտակողի դերը մինչեւ ցլերջ կ'ուզէ գործադրել. անուշտ զքեզ ալ կը տքնի որսալ իւր հրապուրիչ լեզուաւը:

ՈԼԻՄՊԻԱ. Տիկին Փառանձեմ, հրապուրիչ լեզուն թունաշունչ՝ բերանով չէ՛ որ կը սանձուի...:

ՎԱՍԱԿ. Տիրուհիդ իմ, ի՞նչ Հարկ թշնամանաց: Տիկին Փառանձեմ, այո՛, Դուք զիս կոչեր էիք եւ ես փութացի Ձեր հրամանին, ու քանի որ Ձեզ կը սպասէի՝ Տիկինն Ոլոմպիս ինձ պատահեցաւ: Հայրենեաց վրայ խօսիլ, Հայրենեաց օգուտը խորհիլ՝ Վասակայ Համար ամէն ժամանակ Եսիրելի է:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ

ՆՈՒՆԲ ԵՆ ՆՈՒՆԻՐԱԿՆ ԱՐՔՈՒՆԻ

ՆՈՒՆԻՐԱԿ. Իշխանդ Մամիկոնէից, Հրաման է արքային անմիջապէս դայ ի դահլիճն, ուր դումարեալ են նախարարք եւ աւագանի տէրութեան: ՎԱՍԱԿ. Պատրաստ եմ Հրամանի տեսուն իմոյ արքայիս, կը փութամ ես ահա. ներեցէ՛ք Տիկին Փառանձեմ, կը տեսնուինք դարձեալ (կը մեկնի):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե

ՆՈՒՆԲ, ԲՈՅՑԻ ՎԱՍԱԿԱՅ ԵՆ ՆՈՒՆԻՐԱԿՆ

ՈՒՆԻՐԱԿ. Տիկին Փառանձեմ, միթէ Ձեզի՞ միայն տրուած է ազատարար տեսնուիլ որու Հետ եւ կամենաք, եւ ի՞նչ կը նշանակէ Ձեր այդ գոռոզ ձեւը. . . Թերեւս կ'ուզէք կարծեցնել թէ թագաւորական արիւնը կը խաղայ Ձեր երակներուն մէջ:

ՎԱՍԱԿ. Տիկին, թագաւորական արիւնը երակներու մէջ չի խաղար, եւ ո՛չ ալ թագուհի ըլլալու փափաքը երբեք ունեցայ՝ եթէ զիս շտախտէն. բայց տ՛րչափ ստեղծ է փեր թագաւորական արիւնը սկսաւ վեհափառ Տիկնոջը երակներուն մէջ սողալ:

ՈՒՆԻՐԱԿ. Քանի որ Վաղնտիանոս իմ եղբայրս բոլոր բանակէն եւ սպայակոյտտէն կայսր ընտրուելով՝ այսօր Համայն աշխարհի սանձերը բռնած միահեծան կը թագաւորէ, եւ իւր իմաստութեան Համբաւը աշխարհամէջն կ'ընթանայ, ես, նորա քոյրը, կարծեմ Ձեռնէ աւելի Հպարտանալու տեղիք ունիմ:

ՎԱՍԱԿ. Վաղնտիանոս Ձեր եղբոր արժանիքը դնահատել զիտեմք, Տիկին. բայց շատ Հին ազնուականութիւն չըլլար կարծեմ եղբորէ ըսկըսած ազնուականութիւն մը. եւ ինչո՞ւ միանգամայն չես յիշեցնէր Կրացիանի պարանալձածուին աղջիկը լինելը: Կ'երեւայ թէ բաւական չքաբեր չես Համարիր քեզ այդ պարագայն. կ'ըմբռնեմ, Տիկին, բայց դժբաղդարար ճամբարութիւն մ'է զոր չես կրնար ուրանալ (Ոլիմպիա ատրաշէկ կը վառի սրտնտուքեամբ): Թերեւս շատ քաղաքավարի չէ իմ կողմանէս յիշեցնել Ձեզի դայդ, Տիկին, բայց մեք լերանցս մէջ սովորած՝ Բիւզանդեան նրբութիւններէն չափով մը կը Հասկնանք:

ՈՒՆԻՐԱԿ. Հոգ չէ՛, Տիկին, Հոգ չէ՛. բայց դոնէ իմ ձեռքերս անպարտ արիւն թափելով, քեզ նման, շանցան եւ շանցուցին իրենց ծնողը իշխանութեան գլուխ, ապա թէ ոչ՝ ո՞վ էր Անդովկ:

ՎԱՍԱԿ. Անդովկ Սիսական իշխան իմ Հայրս է, եւ թէ որ թագաւորական արիւնը չխաղար մեր երակներուն մէջ, սակայն իմ ազդատուն ըստ իրաւանց բնիկ ժառանգութեան՝ քան զեկս Արշակունիս՝ տէրն է այս ընդարձակ աշխարհիս, անդստին ի նախահարց մերոց յորդոց յորդի պայազատութեամբ. երկու Հազար տարուան ցեղ մը կարծեմ անդիմադրելի կերպիւ գերազանց է քան զերեկեան կայսեր մը ցեղը:

ՈՒՆԻՐԱԿ. Հեռի՛ ըլլայ ինչ այսպիսի պարծանք, քանի որ անյազ փառասիրութեան փափաքը կը մղէ զՁեզ նորանոր ոճիւր գործելու. բայց սեպէ թէ Ձեզ Համար, Տիկին, ուր, թոյն եւ խարդաւանանք սովորական բաներ են, բաւական է որ նպատակնուղ Հասնիք:

ՎԱՍԱԿ. Պուցէ այնպէս ըլլայ, բայց պէտք է դիտնաք որ յանցանքը բոլորովին իմս չէ, Տիկին. յայդ սորվեցուցին ինձ չար օրինակք եւ արար-

քըն՝ ամենօրեայ Զեր Հոմանեյն Արշակայ։

ՈՒՄՊԻԱ. (Զարմացեալ) Ի՞մ Հոմանին չէ՛ Արշակ, եւ ո՛չ եկայ ես ի Հայս իբր իւր տարփածուն, այլ իբր Հայոց Թագուհի։

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ի՞մ դիտցածս, մեր եւ ձեր կրօնին մէջ մի կին եւ մի ամուսին է. երկրորդին եւ երրորդին անունները Դուք ինչ լաւ պէտք է գիտնաք։

ՈՒՄՊԻԱ. (Այլայլմէ լեալ) Զգիտեմ ի՞նչ բանի վրայ դրած էք Զեր յոյսը եւ այսպէս կը խորխտաք ինձի դէմ. եթէ Արշակայ վրայ՝ նա զԶեզ երեսէ ձգած է. եթէ Զեր հօրը Անդովկայ վրայ՝ բայց գիտե՞ք որ Զեր երեւսաց շնորհիւ կը վայելէ նա իւր բարձր դահլը, եւ Զեր դժբաղդութեան հետ պիտի դադրի նաեւ անշուշտ նորա իշխանութիւնը։

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Կը խարուխ, Տիկին, ինքն իրեն կը պարտի Անդովկ իմ Հայրս իւր բարձր դահլը. դեռ Փառանձեմ Թագուհի չեղած՝ նշանաւոր Հանդիսացած էր նա իւր փառասէր ձգտումներովը եւ վրէժխնդրութեան ոգւովը։ Մասնաւորապէս կը յիշեցնեմ Զեզ զայդ, Տիկին, որ վախնալու է իւր վրէժխնդրութենէն և շանարգելի գինքը և իւր արիւնը՝ յորմէ եմ ես։

ՈՒՄՊԻԱ. Բայց վերջապէս ինչ որ ալ ըլլայ, ես Վաղինտինոսի եւ Վաղէսի ջոր, ես առաջին ազգախաննելով բարձրացուցի զդահլն Հայոց Տիկնութեան յոր բարձրացեր էիր դու։ Այսօր Արշակայ սիրտը ես եմ զըրաւած, Արշակ զիս կը սիրէ, առաջին Տիկնութիւնը ինձի տուած է, ե՛ս եմ Հայաստանի Թագուհի եւ ոչ թէ դո՛ւ։ Օ՛ն անդր, երթա՛նք, Հելինէ, թող Տիկին Փառանձեմ՝ այլած սրտին մխիթարանք՝ ուղածին չափ լեզուին տայ (Կերթամ)։

Տ Ե Ս Ի Լ Զ

ՓԱՌԱՆՁԵՄ Եւ ԶԱՐՄԻՆԷ

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Անմիտ, դնա՛, կորուսող մօտալուս է. տեսնեմ որչափ երկայն պիտի վայելու Հայոց Տիկնութիւնը... Մտադիր էի խորհուրդ հարցընել եւ ըստ այնմ շարժել, բայց որովհետեւ խորխտ Հելլէնուհին յանդգնութեան չափը կ'անցնէ, եւ մի առ մի ամէնուս սիրտը գրաւել կը ջանայ, ի բա՛ց ուրեմն ինչ զգաստութեան խորհուրդներ, օ՛ն, անդըր, ի դուրս հանենք զոր զմտաւ ածեմ։ Տեսնենք այս անգամ ալ պիտի կարենա՞ս ազատիլ իմ ձեռքէս։ Բայց ո՞ւր է Մըջնիկ, ինչո՞ւ կ'ուշանայ։

ԶԱՐՄԻՆԷ. Ահաւասիկ նա ինքն, Տիկին...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Շատ աղէկ, Զարմինէ, վայրկեան մը թող զմեզ առանձին։ (Ինքն գիրքն) Այդ մատաղ Հասակին մէջ պէտք չէ որ իմանայ ըսելիքս... (Զարմինէ կը փաշտէ)։

Տ Ե Ս Ի Լ Է

ՓԱՌԱՆՁԵՄ Եւ ՄՐՋՆԻԿ

ՄՐՋՆԻԿ. Փառանձեմ Տիկին, զի՞ս ուղեր էք, այսպէս կանուխ, առաւօտեան դեռ պաշտօնս չկատարած. անշուշտ կարեւոր հրամաններ պիտի ունենաք։

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Արդարեւ խիստ կարեւոր հրամաններ. բայց տեսնենք զործարութեան դալով ինչպէ՞ս պիտի ընդունիք։

ՄՐՋՆԻԿ. Ե՞րբ Զեր հրամաններուն, Տիկին, անսացող չեմ եղեր. կարծեմ ցարդ այդ մասին զանգատելու տեղիք չէք ունեցած ինչ։

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ամենէն կարեւորը այս պարագայի մէջն է, ջանա՛ ինձի օգտակար ըլլալու եւ ոչ միայն ինձի, նամանաւանդ՝ զեղի :

ՄՐՁՆԻԿ. Անշուշտ արդարացի պատճառ մը պիտի ունենաք այսպէս փութով պնդութեամբ զիս կոչել տալու, Տիկին :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Թէ որ արդար եւ իրաւացի պատճառի մը համար ըլլար, չէի կանչել տար զեղ իմ առջեւ, ես ինքնին կը դիմէի առ սուրբ այրն Աստուծոյ Ներսէս՝ ինչպէս որ դիմեցի երբ օրինաւոր սիրելիս՝ իմ փեսաս պաշտպանելու համար էր. բայց նա որովհետեւ չհասու ժամանակին իմ սէրս պաշտպանելու, չկրցաւ օգտակար դռնուիլ ինձի: Գուհիս ինձի պէտք ես եւ պիտի դռնուիս իմ վրէժխնդրութեանս զործիք ըլլալու :

ՄՐՁՆԻԿ. Կը սոսկամ ես, Տիկին :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Սոսկալու ժամանակը դեռ չեկաւ. նախ լո՛՛՛՛, ապա օտոկացիր :

ՄՐՁՆԻԿ. Կը զարհուրեցնես զիս, Տիկին :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Օ՛հ, մի՛ անմեղանար չափազանց, զիրար բաւական կը ճանչնանք, առաջին անգամը չէ որ զիրար կը տեսնենք, շատ իսկ կարդացած եմք իրարու սրտին եւ աչքին խորը, այնպէս չէ՞ (Մըջնիկի աչքերուն մէջ խորունկ ակնարկ մը շեշտելով) :

ՄՐՁՆԻԿ. (Աչուրճերը վար տանելով) Տիկին Փառանձեմ, այնպիսի նայուածք մը կը շանթես որ անդիմադրելի զօրութեամբ սրտիս խորը կ'իջնէ: Ինչպէ՞ս կրնամ հակառակիլ զեզի: Բայց ի՞նչ լսեցնիլ պիտի տան ջուրթունքը, Տէր իմ Աստուած :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Մի՛ առնուր Աստուծոյ անունը ջուր բերանդ. միթէ զեզի չըսե՞, իմ վրիժուցս արբանեակ պիտի ըլլաս: Ա՛լ չեմ կարող հանդուրժել, պէտք է որ Արշակայ սիրուհին ի մահ մատնուի :

ՄՐՁՆԻԿ. Բայց ինչպէ՞ս...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Գոտայ ես հնարքը, սակայն դո՛ւ միայն կարող ես զայն գործադրել (Մտնելով ակնջիմ բռն մը կը գրուցէ) :

ՄՐՁՆԻԿ. (Սարսափած) Տիկին... ի՞նչ կը գրուցես :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Շո՛ւտ եւ անյապաղ :

ՄՐՁՆԻԿ. Բայց...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Գրպագէտ ծալած թուղթ մը հանելով եւ Մըջնիկի աչաց առջեւ պարզելով) Կը ճանչնա՞ս գայս :

ՄՐՁՆԻԿ. (Թուղթին վրայ աչք մը նետելով) Տարօնոյ Արշամունեաց գաւառին Գոմկունք գիւղին կալուածագիրը՝ իմ անուանս դարձած: Ի՞նչ կը նըշանակէ :

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Դի՛ր ասիկա ծոցդ եւ զեզի ուժ կու տայ: Օ՛ն անդր, երկայն մի խօսիր :

ՄՐՁՆԻԿ. Չըլլուելու բաներ կը հրամայես, եւ սակայն...

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Ընել կու տամ, այնպէս չէ՞, գիտէի զայդ արդէն... Վա՛՛ր թէ...

ՄՐՁՆԻԿ. Վստահ չե՛ր, Տիկին (Կռնէ) :

Տ Ե Ս Ի Լ Ը

ՓԱՌԱՆՁԵՄ առաճաթն

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. Արթնցի՛ր նշող առիւծդ թ սրտիս, արթնցի՛ր անողոք սգիւղ վըրիժուց, մահուան հոտ կ'առնու՞մ ես, գլուխս մոլեգնութեան զինուով
* Կարբեալ կը բռնիլի: Արթնցի՛ր վրէժխնդրութիւն յուզեալ նախանձու,

մո'ւթ ըրէ յախարհք ամէն եւ ջու ջահողդ միայն ինձի ճամբայ րաց ի խաւարին՝ խաւարային գործոյս ։։։ Ո՞ւր են արդ իմ հանդարտութեան ժամանակներս, երբ հեղահնչիւն աղանոյ պէս սիրելոյս գիրկը նընջէի: Եկաք խոռվելու իմ հանգիստս, նախանձեցաք իմ երջանկութեանըս. պիտի նախանձիմ ես ալ ձեզի, եւ տեսնենք ո՞ւմ պիտի ըլլայ յազութութիւնը:

Ա՛հ, անցան այն օրերը... Մնաք բարով յոյս եւ սէ՛ր, անուշ զըրուանք, հեզահամբոյր սրտակցութիւնք, մտերմական ձայներ, զեղեցիկ երազներ: Ասկէ վերջը մահուան ստուերք, կատաղութեան արցունքներ, սրտակոտոր հեծութիւնք, մութն ու խաւար, սուգ ու սարսափ... որովհետեւ չուզեցին զիս պարկեշտ եւ առաքինի սիրական հարս, որովհետեւ զիս բռնի ամուսին կամեցան եւ իմ սիրելոյս արեան մէջ մխեալ ձեռքեր ինձի երկնցուցին եւ ծաղր ընել կարծեցին իմ սիրտս... մինչեւ որ ես ալ ձեռքերս ջու դահիճներուդ արեանը մէջ չթաթխեմ, սիրեցեալդ իմ Գնէլ, չպիտի յագենամ, ո՞վ սիրելիդ իմ ուրուական...:

Այո՛, քեզի յուղարկաւոր պիտի զրկեմ իրենց դիակները, եւ զոհերուս ետեւէն իմ քեզի զրկած ընծաներս, պիտի դամ ես ալ առ քեզ յաղթական, ո՛հ անժառ յիշատակաց իմս Գնէլ:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

Հ Ա Ն Գ Ի Է Ս Ե

Տեսարանն է արքունի պալատը, Ոլիմպիա դշտոյի յարկաց մէջ յունական քաղաքաւորքայնացի խորք երկուստեք կամարածու դրամդեաց մէջ Արեւմտայ եւ Աստղկան արձանները: Ոլիմպոսն ցկարեալ ի ձեզուն, գանդոյնն քեհեզեայ, եւայլն:

Տ Ե Ս Ի Լ Ա

ԱՐՇԱԿ ԵՆ ՆԱԺԻՇՏ ՈՒՄՊՈՒՑ

ԱՐՇԱԿ. Ո՞ւր դնաց Տիկիենն:
 ՆԱԺԻՇՏ. Եկեղեցի, Տէր իմ, բայց չուշանար:
 ԱՐՇԱԿ. Շտա աղէկ. թող զիս վայրկեան մը առանձին, կը սպասեմ իրեն պահ մը (Նաժիշտը կը քաշուի):

Տ Ե Ս Ի Լ Բ

ԱՐՇԱԿ առձեռն

ԱՐՇԱԿ. (Մտախոհ) Արքայութեանս հողերը օրէ օր կը ծանրանան, ես որ ոչ միայն կրից յուզեալ՝ ալ կէս մ'ալ տէրութեանս օգուտը խորհելով այս բարձր ամուսնութեան հետամուտ եղայ, կը յուսայի Հոռոմոց օգնութիւնը մեզ ի թիկունս գումարել եւ մահացու հարուած մը տալ մեր ոխերիմ եւ անհաշտ թշնամուտին՝ Պարսից միահեծան իշխանութեան: Վայրկեան մը կարծես թէ բաղդը խնդաց մեզի՝ երբ Վաղէս իւր լէզոններովը դէպի արեւելք սկսաւ յառաջ խաղալ, թէեւ ո՛չ Վաղէս Յուլիանոս մ'էր Արէսի շանթ, եւ ո՛չ ես ալ՝ ահեղազօրն Տրդատէս:

սակայն այդ յոյսս ի դերեւ ելաւ Պրոկոպիոսի յարուցած խռովու-
թեամբբը: Արդ, վտանգը մենէ հեռացնելու համար ի՞նչ պէտք է ընել.
ենթադրելով թէ առ ոտն կրկեցինք մեր սէրն առ Ոլոմպիս եւ միմիայն
աշխարհիս օգուտը մտածենք... Եթէ արձակենք զնէ... որուն ոչ եր-
բեք յանձնառու կ'ըլլայ սիրտս, նախասինք մ'է կայսրութեան՝ որ մե-
զի շատ սուղ կրնան նստեցնել... Եթէ պահենք՝ ահա՛ ի պատճառս նո-
րա Փառանձեմ վեր ի վայր յուզեց աշխարհս համօրէն: Երկուքն ալ
հաւասարապէս վտանգաւոր մեզի համար: Իրաւունք ունէ՛ր Վատակ եր-
բոր ըսաւ. «Աղէկ չըրիր, Արքայ»: Բայց ի՞նչ ճար. ճակատագրական
աղիտարբեր ձեռք մը վիճէ վիճ կը մղէ զիս, տեսնենք ո՞ւր պիտի յան-
գինք:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ

ՆՈՅՆ, ՈԼԻՄՊԻԱ ԵՆ ՀԵՆՆԷ

- ՈԼԻՄՊԻԱ. Հո՞ս ես, Տէր իմ Արշակ:
- ԱՐՇԱԿ. (Անձկութեամբ) Ոլոմպիս, ի՞նչ է այդ տօգունութիւնը երեսիդ, եւ
ինչո՞ւ կը դեղեւելին ծունկդդ:
- ՈԼԻՄՊԻԱ. Ոչ ի՞նչ, եկեղեցիէն կը դատնամ, թերեւս առաւօտեան քամին կամ
թէ Աստուծոյ տան ցրտութիւնը սարսուռ մը ազդեց ոսկերացս... յու-
սամ երկարատեւ չըլլար: Տե՛ս, լաւազայն կը զգամ զիս, կ'երեւի թէ
քու տեսութիւնդ ներգործեց յիս, Տէ՛ր իմ Արշակ:
- ԱՐՇԱԿ. Այո՛, սիրելիդ իմ, բայց դիտե՛ս որ այս տօնական օր մ'է, քիչ ատե-
նէն աւազանիկն կը գումարի արքունական ապարանիցս մեծ դահլիճ-
ճին մէջ՝ իրենց յարգանքը մատուցանելու միանշամայն եւ վեհափառ
թաղուհւոյդ:
- ՈԼԻՄՊԻԱ. Ո՛ւր էր թէ իրենց սէրը նուիրէին ինձ իմ վեհափառ Տիրոջս հետ.
աւելի գոհ կ'ըլլայի եւ դադրէին զիս իբր օտար նկատելէ:
- ԱՐՇԱԿ. Վստահ լե՛ր, իմս Ոլոմպի, զանի զքեզ աւելի ճանչնան՝ այնչափ ա-
ռաւել պիտի սիրեն զքեզ: Ահա՛ կ'երթամ ես, դու ալ շատ մ'ուշանար:
- ՈԼԻՄՊԻԱ. Կը հետեւիմ քեզ, Տէր իմ, կանխեցէ՛ք յառաջ քան զիս (Արշակ կը
մեկնի):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ

ՈԼԻՄՊԻԱ ԵՆ ՀԵՆՆԷ

- ՈԼԻՄՊԻԱ. Զարմանալի չէ՞ր, իմս Հելենէ, Արշակայ՝ զիս տեսնելուն առաջին
կրած տպաւորութիւնը. բայց կարծես թէ ես ալ անսովոր ազդեցու-
թեան մը ենթակայ կը զգայի զիս պահ մի յառաջ. թերեւս վայրկե-
նական տկարութիւն մ'էր, չգիտեմ, արդեօք դու ալ փոփոխութիւն
մը կը նշմարե՞ս դէմքիս եւ կամ անձիս վրայ:
- Հելենէ. Ո՛չ, Տիկին, բայց չգիտեմ ինչո՞ւ համար չէի ուզեր այս առաւօտ եւ
կեղեցի երթալնիս:
- ՈԼԻՄՊԻԱ. Թերեւս նախազգացութիւն մ'ունեցար, իմ միակ հաւատարիմս.
բայց ես բան մը չունէի, եւ ի՞նչ կրնայի կասկածիլ Աստուծոյ տան
մէջ... Սակայն ինչո՞ւ միեւնոյն տկարութիւնը կրկին կը զգամ մը-
կանացս մէջ. ի՞նչ տարօրինակ զգացում... Քիչ մը ջուր, իմս Հելենէ,
կը պապակիմ:
- Հելենէ. (Զուր կտ տայ) Ա՛հ, Տիրուհիդ իմ, ես քնաւ չ'անեցայ այդ սուրբ

խորհուրդը քեզի մատակարարող քահանային կերպարանքին. աչքերը խռոված էին, ձեռքերը կը դողային, կարծես թէ կը տատամսէր, կը դեղեւէր...»

Ուրիշօ՞ւ. Այդ աստիճան ամբարշտութիւն միթէ հնա՞ր ինչ է. ո՛հ, չեմ կըրնար մտքէս անդամ անցնել. հազար անդամ մեռնիլ յանձն կ'առնում, քան այնպիսի դէշ կարծիք մը ունենալ, նամանաւանդ Աստուծոյ պաշտօնէի մը վրայ... մահացու մեղք է, իմա Հելենէ: Ա՛հ, ո՛չ, ո՛չ, անկարելի է, կը տեսնես, բոլորովին անցաւ, անշուշտ անցաւոր տկարութիւն մ'էր:

Հեկեկե. (Ինքնինքն) Երանի՛ թէ այնպէս ըլլար:

Ուրիշօ՞ւ. Օ՛ն, շուտ ըրէ, բեհեզներովս զարդարիմ, իմ ծիրանի կրկնոցս ուսերուս վրայ ձգէ՛, հազուր ինձի ոսկեթել պատմուճանս. այսօր, ինչպէս որ լսեցիր, բոլոր աւագանին կը ժողուի դահլիճին մէջ, ջանանք փայլիլ: Աստուած մեզ կանանցս բաժին է տուեր հրապոյրք եւ քաղցրութիւն, ջանանք զսիրտ ամբոխին ի մեզ յանկուցանել. երանի՛ թէ Փառանձեմ հոն չըլլար... Բայց ինչո՞ւ ծնկուրներս կը կթոտին, այս երբորք անգամն է որ անտովոր տկարութիւն մը բոլոր մարմնոյս կը տիրանայ, սարսուռ կ'ընթանայ յոսկերս իմ, ո՛հ, մի գուցէ մահաբեր ըլլայ... Կը խաւարին աչքերս, գլուխս կը դառնայ, կը փարատի սիրտս...

Հեկեկե. Ա՛հ, սիրելիդ իմ Ոլոմպիս, դաւաճանեցի՛ն դեզդ, Տիրուհիդ իմ, դաւաճանեցին անզգամները, չվախցան Աստուծմէ...»

Ուրիշօ՞ւ. Ե՛րևուտ վազէ Արշակայ իմաց տուր, իմա Հելենէ... Ա՛հ, ո՛չ, ո՛չ, կեցիր քովս, իմ միակ հաւատարիմս: Նաժի՛շտք Ոլիմպիադայ եւ դո՛ւ նուիրակդ արքունի, թուէք հասէք Արշակայ (Նաժի՛շտք վագն ի վագ կը դիմեն), ըսէք որ շուտով հասնի դայ, ըսէք իրեն որ լմնցաւ Ոլոմպիս... Ես չպիտի կարենամ ելնել ասկից, ափսո՞ս, աւա՛ղ ինձի... Ի՞ դուր զնացին ուրեմն այնչափ զշուշուրութիւնք, իմա Հելենէ, ես որ միայն քու ձեռքէդ քու եփած կերակուրդ կ'առնուի, քու պարզած դիւնիդ կը խմէի... Ափո՛ւնք Բիւզանդեան, եղբ'ք Բիւզանդեան, անհետացաք իմ աչքէս: Հոն քեզի հետ, Հելենէս, մեք տեսանք զարեւ, ո՛հ, ինձի համար արեւ վաղանցուկ...»

Հեկեկե. Ա՛հ նազելիդ իմ... Բայց ինչո՞ւ կ'ուշանան. արդեօք բժիշկ մը, գեղթափ մը թերեւս զարման մը ընեն:

Ուրիշօ՞ւ. Անօգուտ է, իմա Հելենէ: Ահ, գոնէ հասնէր Արշակ եւ վերջի շունչս իր այսցը առջև, իր ծնկացը վրայ, իւր գիրկը տայի... Յաւիտեանական խաւարիւ կը պատին աչքերս, վախեմ չպիտի հասնի: Ինչո՞ւ այսչափ անդուրթ, ի՞նչ ըրի ես քեզի, Աստուած...»

Տ Ե Ս Ի Լ Ե

ՆՈՏԵՐ, ԱՐՇԱԿ, ՎԱՍԱԿ ԵՎ ՆԱԽԱՐԱՐՔ

ԱՐՇԱԿ. (Արտորթօք վագնով կը փարի Ոլիմպիայի) Ո՛հ, չէ՛, անկարելի է, ինձի նայէ, իմա Ոլոմպի, բաց այն քու անուշ աչքերդ, լսեցնել տուր սրտատուշ ձայնդ, ողորմէ Արշակայ՝ հէզ սիրելւոյդ:

Ուրիշօ՞ւ. Ահ, դո՛ւ ես, Արշակ, ես քեզի չբսի՞... անդուրթ... անողորմ ձեռքեր դիս ի մահ վարեցին... կենաց հացին մէջ թոյն խառնեցին...»

ԱՐՇԱԿ. Երկի՛նք... եւ ս՞վ յանդգնեցաւ...»

Ուրիշքիս. Ի՞նչ օգուտ հարուածը որո՛ւ՛ ձեռքէ թռաւ. չե՞ որ ես մատաղ հասակիս մէջ կը մեռնիմ չարատանջ...

ԱՐՇԱԿ. Ո՛չ, սէրդ իմ, անկարելի՛ է, չլիտի մեռնիս, իմս Ուրմպիս:

Ուրիշքիս. Չլիտի սարիմ, գիտեմ զայն, Արշակ, կը զգամ զայդ, դու որ չըկրցիր զիս պահպանել, ի մահուընէ՞ պիտի աղատես: (Աչքը Վասակայ հանդիպելով) Ձի կրցի՞ր, Վասակ, հաստարիմդ հայրենեաց, վայրիկ մի պաշտպան կալ ըս դժբաղդ թագուհւոյդ, եւ ես այնքան սիրեր էի Հայ հայրենիքը... Աւա՛ղ ինձի...

ՎԱՍԱԿ. (Փղձկեալ) Եղուկ եւ մեղ, դչիտոյդ Ուրմպի, բայց ես ի՞նչ կրնայի ընել եւ չըրի... Ա՛հ, բիւր անգամ պատերազմաց մէջ անթաց աչօք տեսայ ես մահը, բայց երբեք այսքան դառն եւ անիրաւ:

Ուրիշքիս. Տխուր բաղդ, թշուառ ճակատագիր: Ա՛հ, ի՞նչ օգուտ որ իմ եղբարքս մէկը արեւելք, մէկը արեւմուտք բոլոր աշխարհիս տէրն են. ի՞նչ օգուտ երբ իրենց քոյրը անոք, անօգնական, օտար երկիր, օտար արքունեաց մէջ, ի ծաղիկ հասակիս խարդաւանեալ կը մեռնիմ: Տեարք աշխարհի, ձեզ ի՞նչ փոյթ. է՛հ, ի՞նչ է քոյր, ի՞նչ կը նշանակէ մտուելն... Ոչի՛նչ: Թագաւորութիւն, փառք, ասոնք չե՞ն ձեր փնտրուածը, չե՞ որ ես ալ անոնց զո՛հ կ'երթամ... Ուրախացիր, Փառանձեմ... Հասար... վերջապէս... սրտիդ... փափաքին...

ԱՐՇԱԿ. Անզգամը...

Ուրիշքիս. Մեղապարտը դու ես, Արշակ... կը մեռնիմ ես... բայց ի՞նչ... պատասխան... պիտի... տաք... Աստուծոյ... (Կը մեռնի, աչքերը սեւեռած դէպի դրամ կողմը՝ ուսկից Փառանձեմ ներս կը մտնէ):

ԱՐՇԱԿ. Ահա՛ս... Իրաւունք ունէ՛իր, իմս Ուրմպի, է՛ս եմ մեղապարտը: Գու չնաշխարհիկդ սրտիւ բերեր էիր ինձի կեանքը. քեզմով սկսեր էի կենաց անուշութիւնը զգալ, եւ ես չգիտցայ... եւ ես թողուցի որ...

Տ Ե Ս Ի Լ Զ

ՆՈՅՆՔ, ՓԱՌԱՆՁԵՄ ԵՒ ԱՆՎՈՎԿ

ՓԱՌԱՆՁԵՄ. (Հերարձակ եւ խզմտամնջ) Ցերեկը ինձ դիչեր դարձաւ, յաւիտենական խաւարի մէջ կը դեգերիմ, աղաղակ եւ վայնասուն լցաւ պալատս: (Մաքերը երեսիմ կը գարնուիմ) Գիսխտիւ դժոխոց կատաղիները ինձի կը պլլուին, ազատեցէ՛ք զիս... (Կը գոչէ մոլեգիմ, յետոյ Ոլիմպիան տեսնելով) Ի՞նչ էր ըրածս. անարժան քահանայ, քահանայ արծաթասէր, կոյր դործի վրէժխնդրութիւն, ա՛ն վայելէ Ակեղ դամայ արեանդ գիւը (Ետ-ետ կը քաշուի արհաւրոք):

ԱՐՇԱԿ. Ահա անխորհուրդ գործոյս դառն արդիւնք, որուն տարապարտ զոհ գնացիր, հէզզ Ուրմպիս: Գնա՛ դու, Փառանձեմ, ես չեմ իշխեր պատուհասել զքեզ. ուր որ երթաս, քու պատիժը՝ սրտիդ խայթը՝ հետդ պիտի տանիս: Ձգիտեմ ի՞նչ վճած է յաւիտենական արգարութիւնը մեզի, եւ ո՛ւր պիտի առաջնորդէ մեզի անխուսելի ճակատագիրը:

ՎԱՍԱԿ. Քանի որ վրէժխնդրութիւն եւ փառաց սէր անյազ յազեցան, եւ զայն թակուցութիւն բարձաւ ի միջոյ անարժան մահուամբս՝ գոնէ ձեռք ձեռքի տանք եւ կեցցեն հայրենիք:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Յ Ր

Վ Ե Ր Զ

(Շար. 3 եւ վերջ)